

Owe Ronström, Georg Drakos, Jonas Engman (red.) 2013. *Folkloristikens aktuella utmaningar. Vänbok till Ulf Palménfelt*. Visby, Gotland University Press. 286 s.

Anmeldt av Ane Ohrvik

”Jag er fullständigt övertygad om att den sorts kunskap som vår vetenskap sitter inne med kommer att omvärderas radikalt, kanskje inte i min livstid, kanskje inte ens i våra barns livstid, men förr eller senare kommer den kunskap, de förhållningssätt som folkloristik och etnologi arbetar med att bli väldigt centrala och viktiga i människors liv.”

Profetien om folkloristikens og etnologiens fremtidige rolle og posisjon er signert den svenske folkloristen Ulf Palménfelt og gjengis innledningsvis i *Folkloristikens aktuella utmaningar*, en vennebok dedikert til ham. Palménfelt setter sin profeti opp mot det han ser som en ”övertro” på økonomi og målbare verdier i dagens samfunn. I denne sammenhengen er det fristende å kontekstualisere uttalelsen hans og starte med et mer navlebeskuende perspektiv. For uttalelsen kan også sees som en kommentar til de utfordringene fagdisiplinene etnologi og folkloristikkfaget har gjennomgått i Norden de siste tiårene med nedleggelse, fusjoner og omdefineringer. Folkloristikk tilbys ikke lenger som studiefag verken i Danmark eller Sverige, mens etnologi og folkloristikk i Norge er omdøpt og videreutviklet under betegnelsene kulturvitenskap og kulturhistorie. Kun Finland og Island står tilbake som tilbydere av folkloristikk som undervisningsfag. Uansett om man velger å kalle disse prosessene faglig utvikling eller fagenes sikre død er det ikke til å komme utenom at fagene langt fra er de eneste humanistiske fagdisiplinene som er blitt og blir satt under sterkt press i det

globalt kollektive presset på humaniora generelt. Kanskje nettopp på grunn av verdenssamfunnets retoriske fokus på økonomi og målbare verdier – Ulf Palménfeltens egen diagnostikk – har humanistene ikke evnet å vise humanioras relevans på en fullgod måte fordi språket vi bruker har et annet vokabular.

Utfordringene som folkloristikkfaget står overfor i Norden tas også opp i venneboken. I innledningen maner redaktørene Owe Ronström, Georg Drakos og Jonas Engman til å holde oppe traderingen av folkloristisk kunnskap som de anser som en spesiell utfordring. Og traderingen må skje gjennom å arrangere kurser, seminarer og – som i dette tilfellet – publisere folkloristiske tekster. Festskriftet til ære for Ulf Palménfeltens lange og tro tjeneste som formidler av noen av folkloristikkfagets kjerneområder, fremstår nettopp som spesifikk folkloristisk. Boken diskuterer begrepshistorie, gir eksempler på metodisk bruk av nærlesning og deltakende feltarbeid, og tematiserer folkloristiske kjerneområder som performans, ritualer, kulturarv og tradisjon, narrativitet og materialitet.

Bokens første artikkel under overskriften ”Folklore och Performance Studies – en introduktion” er signert Terry Gunnell og Owe Ronström og er en gjennomgang av performansbegrepets historie og utvikling i folkloristisk og etnologisk forskning, og av hvordan begrepet har bidratt til og fremdeles kan bidra til å kaste lys over menneskelig samhandling i gitte situasjoner. Foruten en grundig begrepshistorisk gjennomgang diskuterer forfatterne hvordan performansbegrepet kan bidra til økt forståelse av ekspressive uttrykksformer som narrative handlinger, maskering og dans. Litt senere i boken følger Jonas Engman opp det ritualistiske og performative perspektivet i sin studie av militærøvelser om bord på svenske krigsskip. Med utgangspunkt i spørsmål

let om hvordan militære miljøer øver og simulerer krig jakter Engman på innsikt i forholdet mellom tid og rom i ritualer – og hvordan disse dimensjonene bidrar til opplevelser av virkelighet og autentisitet.

Forbindelseslinjer mellom erfaring, minne, plass, fortelling og visualitet er temaet for Barbro Kleins bidrag som tar utgangspunkt i et sett av illustrasjoner og nærleser muntlige beretninger som kommenterer disse bildene. Sentralt står forholdet mellom den indre og ytre topografien i bildene og fortellingene om dem, og hvilken plassering jeg-personen har i det sosiale og kulturelle landskapet som portretteres.

”På hvilken måte kan folkloristikkens tradisjonsbegrep være et bidrag til kulturarvsforskningen?” spør Anne Eriksen i bokens tredje artikkelbidrag. Her peker hun på likheter og forskjeller i forståelsen og bruken av begrepene, og viser blant annet hvordan den analytiske forståelsen av kulturarv som en noe statisk størrelse – der ”kulturarvsprodukter” i endring gjerne fortolkes som mangel på autentisitet – har mye å hente fra tradisjonsbegrepets fokus på variasjon og endring.

Med utgangspunkt i museers materialitet analyserer Lotten Gustafsson Reinius hvordan bruken av perspektiver som ekspressiv agens kan gi større innsikt i gjenstander og fortellinger. Nettopp fordi et slikt perspektiv bidrar til å bleke skillet mellom det materielle og immaterielle kan måten ting løftes ut og inn av museale kontekster – gjennom ritualer og fortellinger – vise hvordan ting beveger seg mellom ulike statuser.

Fem artikler i boken tar for seg fortellinger, beretninger og narrativitet på ulike måter og utgjør dermed et hovedfokus i boken. Torunn Selberg diskuterer i ”Fortelling, kulturarv og kulturminner” hvordan fortellinger er med på å skape verdier og selvsaghet. Belyst gjennom to

studier viser hun at i den selvsagte kulturarven skapes entydige fortellinger som kombinerer det fjerne, men gjenkjennelige, med det aktuelle og nærværende.

Motstand og tilpasning som narrative strategier er utgangspunktet for Lena Marander-Eklunds studie av livet som hjemmевærende hustru i 1950-tallets Finland. Den formen som kvinnene velger å fortelle om sine erfaringer – og spesielt de faste uttrykk og troper som benyttes – sees her som narrative strategier som søker tilpasning til eller motstand mot det normerende hjemmевærende hustruidealet.

Georg Drakos på sin side diskuterer hvordan kroppen fungerer både som hinder og ressurs i en kommunikasjonssituasjon.

Utgangspunktet for studien er forholdet mellom kropp og vår evne til å fortelle. Gjennom eksempler hentet fra et eldre hjem fremhever og utfordrer Drakos normene som danner oppfatningene om hva som konstituerer en ”riktig” fortelling. Inspirert av Ulf Palmenfelts narrativ-analytiske koreografimodell (talens dans og hopp mellom ulike elementer) analyserer Anne Leonora Blaakilde hvordan en eldre kvinne forteller om sitt eget liv. Blaakilde bidrar med studien til å problematisere og utvide forståelsen av de selvbildene som skapes gjennom fortalte livshistorier.

Den femte artikkelen med fortellinger som utgangspunkt er Annikki Kaivola-Bregenhøjs nærlesning av nedtegnede drømmer. I motsetning til tidligere studier der hun har lagt vekt på innholdet i drømmematerialet, setter hun her fokus på drømmen som tekst og hvilken kontekst man kan lese/fortolke ut fra den.

Når redaktørene av venneboken understreker viktigheten av og maner til fortsatt tradering av folkloristisk kunnskap, svarer *Folkloristikens aktuelle utmaningar* på mange måter på egen oppfordring. Kjernebegreper som performans og fortelling – i

stil med Ulf Palmenfelts egen forskerprofil – gis her den største plassen. Det er noe tradisjonelt, godt og trygt over denne boken som skaper gjenkjennelse for en utdannet folklorist som meg selv. I dette ligger imidlertid også opplevelsen av en viss gjenbruk av perspektiver hos noen av forfatterne, som igjen skaper en viss utålmodighet hos meg som leser. Traderingen av folkloristisk kunnskap bør jo ikke skje for tradingens skyld. Samtidig inneholder boken refleksjoner som jeg mener bidrar til å rette det folkloristiske blikket fremover og nettopp bidrar til ny kunnskap på både gamle og nye forskningsfelt.

Inge Christiansen 2013. *Konfirmation og konfirmationsstøj*. Køge Museum, 162 sider.

Anmeldt av Anne-Sofie Hjemdahl

Ved å etablere kunnskap om de rituelle klærne vil Køge museum bidra til dansk drakthistorie. I 2008 utga etnolog og museumsinspektør Inge Christiansen en bok om dåpsdrakter og dåpstradisjoner, mens han i 2013 utga boka *Konfirmation og konfirmationsstøj*. Ved museet planlegges ytterligere to bøker om bryllupsklær og begravelsesklaer.

Med utgangspunkt i et spørrelistematiale om konfirmasjonstradisjoner og konfirmasjonstøy supplert med skriftlige kilder, som blant annet lover og erindringslitteratur, har Christiansen en etnografisk ambisjon om å kartlegge klærne som brukes i konfirmasjonsritualet. Dette har resultert i lettest, deskriptiv og rikt illustrert bok med mange flotte bilder av konfirmanter og deres klær fra 1700-tallet og fram til i dag.

Utgangspunktet er den manglende kunnskapen om konfirmasjon og konfir-

masjonsritualet Christiansen finner hos tidligere folkelivsforskere og folklorister, samt situasjonen ved Køge museum hvor det kun fantes fire konfirmasjonsdrakter i samlingene. Det er altså et kunnskapsbehov om konfirmasjonen forfatteren prøver å imøtekomme. Feltet blir imidlertid ikke møtt med problemformuleringer eller spørsmål. Målet synes derimot rent deskriptivt: Å kartlegge konfirmasjonens draktskikk. Det er blitt en gjenstandsnær bok som gir god innsikt i hvordan konfirmanter til enhver tid har kledd seg, uten at boka relaterer seg til nyere draktfaglige diskusjoner.

Det er med et museologisk og kulturhistorisk blikk jeg har lest boken. Jeg har lest med interesse, fordi klær og materialitet opptar meg og fordi jeg selv har engasjert meg i tematikken rituelle klær. Dette er bakgrunnen for noen av de innvendinger jeg har og som jeg vil komme tilbake til om litt.

Christiansen insisterer på den bakenforliggende historiens betydning ved behandling av rituelle drakter: ”Man kan bruke dragter som indgang til en bredere social historie, og man kan bruke historien til en bedre forståelse af, hvorfor man gikk klædt, som man gjorde i en given tid eller sammenhæng” (s. 16). Til å presentere det lange tidsspennet fra den luthersk-evangeliske konfirmasjonens begynnelse i 1736 fram til i dag, velger Christiansen å bruke god plass på å beskrive konfirmasjonens formelle historie og lar dette bli et premiss for hvordan han strukturerer boka i to hoveddeler. Først behandles konfirmasjonens og konfirmasjonsfeiringens historie, mens bokas andre og klart største del (90 sider), er viet klærne.

Som lesere får vi god innsikt i konfirmasjonsritualet slik det ble innført i Danmark i 1736 og den betydning konfirmasjonen fikk for folks liv. Konfirmasjonen